

Innhold

Forord	VII
Forkortelser	XXXIX
FØRSTE DEL SIVILE RETTSTVISTER, DOMSTOLER OG DOMMERE	1
1 Innledning	3
1.1 Domstolenes funksjon i den sivile rettspleie	3
1.2 Området for sivilprosessen. Rettskildesituasjonen	5
1.3 Forholdet mellom domstoler og forvaltning. Forfatningsrettslige og folkerettslige skranker	12
1.4 Alminnelige domstoler og særdomstoler. Voldgift og selvdømme ..	30
1.5 Private klageorganer	35
1.6 Konfliktløsning gjennom megling	36
1.6.1 Noen utgangspunkter	36
1.6.2 Domstolsmegling	37
(a) Innledning	37
(b) Megling for forliksrådet	37
(c) Ordinær domstolsmegling	38
(d) Rettsmegling	39
1.6.3 Meglingstilbud utenfor domstolene	48
(a) Innledning	48
(b) Lovbestemt utenrettslig megling i familiesaker	48
(c) Megling ved konfliktråd	48
(d) Avtaleregulerte oppmannsordninger	49
(e) Avtaleregulert megling	50
1.7 Nødverge og lovlig selvtekt	52
1.7.1 Innledning	52
1.7.2 Nødverge	52
1.7.3 Lovlig selvtekt	53
1.8 Norske sivilprosessreglers geografiske anvendelse	55
1.8.1 Som oftest er vernetingsreglene bestemmende. Forholdet mellom regler om internasjonal domskompetanse og materielle lovvalgsregler	55
1.8.2 Folkerettslige regler om internasjonal domskompetanse går foran internrettslige regler. Lugano-konvensjonen	65

	(a) Innledning	65
	(b) Lugano-konvensjonens anvendelsesområde	66
	(c) Lugano-konvensjonens vernetingsregler	70
	(d) Alminnelige folkerettslige begrensninger	82
1.8.3	I hvilken utstrekning kan spørsmål om internasjonal domskompetanse reguleres ved avtale?	83
1.8.4	At et lands domstoler er kompetente til å behandle saken, gir ikke adgang til å foreta rettergangsskritt i utlandet	88
1.8.5	Skal en avgjørelse være rettskraftig og kunne tvangsfullbyrdes i et annet land, må det ha hjemmel i vedkommende lands interne rett eller i konvensjon	88
1.9	Overgangsspørsmål og tilbakevirkning	92
1.9.1	Innledning	92
1.9.2	Som den store hovedregel kan nye prosessregler gis anvendelse på rettsforhold som var oppstått	92
1.9.3	Det må normalt være i strid med Grunnloven å gi nye prosessregler anvendelse på avsluttede saker	94
1.9.4	Hvorvidt nye prosessregler skal gis anvendelse på verserende saker, beror på en hensiktsmessighetsvurdering	96
2	Domstolenes organisasjon og kompetanse	98
2.1	Alminnelig orientering	98
2.2	Domstolenes organisatoriske utvikling. Et historisk tilbakeblikk ...	99
2.3	Forliksrådet	105
2.3.1	Forliksrådets karakter og sammensetning	105
2.3.2	Forliksrådets kompetanse	108
	(a) Noen utgangspunkter	108
	(b) Forliksrådets primære oppgave er å megle	109
	(c) Forliksrådet kan i visse tilfeller avsi dom	111
2.4	Tingretten	113
2.4.1	Tingrettens sammensetning	113
2.4.2	Tingrettens kompetanse	123
2.5	Lagmannsretten	124
2.5.1	Lagmannsrettens sammensetning	124
2.5.2	Lagmannsrettens kompetanse	133
2.6	Høyesterett	134
2.6.1	Noen utgangspunkter	134
2.6.2	Høyesteretts organisasjon og sammensetning	135
2.6.3	Høyesteretts og Høyesteretts ankeutvalgs kompetanse	138
2.6.4	I saker «av særlig viktighet» kan Høyesterett settes i storkammer	145
2.6.5	I «helt særlige tilfeller» kan Høyesterett settes i plenum ...	146
2.7	EFTA-domstolen	148

2.7.1	EFTA-domstolens sammensetning. Forholdet til nasjonale domstoler	148
2.7.2	EFTA-domstolens dømmende myndighet	149
2.7.3	EFTA-domstolens myndighet til å avgi tolkingsuttalelser ..	151
2.7.4	Saksbehandlingen for EFTA-domstolen	154
2.8	Den europeiske menneskerettsdomstol	154
2.9	Dommere og andre tjenestemenn ved domstolene	156
3	Vilkår for å være dommer	159
3.1	Innledning	159
3.2	Alminnelige vilkår for å kunne være dommer	160
3.3	Habilitetskrav. Noen utgangspunkter	166
3.4	Dstl. § 108. Noen hovedsynspunkter på tolkingen av bestemmelsen	170
3.5	Nærmere om hvilke grunner som kan føre til inhabilitet etter dstl. § 108	175
3.5.1	Innledning	175
3.5.2	Dommeren har på en eller annen måte selv interesse i sakens utfall	176
3.5.3	Dommeren eller noen han står nær, har vært involvert i det individuelle saksforhold eller vært spesielt engasjert i de spørsmål saken gjelder	178
3.5.4	Dommeren har en eller annen form for tilknytning til parter i saken eller til andre som har eller har hatt befatning med saken, eller som kan bli berørt av utfallet av denne	192
	(a) Noen utgangspunkter	192
	(b) Tilknytning gjennom ekteskap, samboerforhold, slektskap eller svogerskap	195
	(c) Tilknytning gjennom annen form for bofellesskap enn samboerforhold	198
	(d) Tilknytning gjennom bekjentskaps- eller motsetningsforhold eller som motpart i annen tvist ...	198
	(e) Tilknytning gjennom ansettelses- eller andre over- eller underordningsforhold	201
	(f) Tilknytning gjennom kollegiale forhold	203
	(g) Tilknytning gjennom oppdragsforhold, forretningsforbindelse eller foreningsmedlemskap	210
3.5.5	Dommeren har en eller annen form for tilknytning til vitner eller sakkyndige i saken	214
3.5.6	Dommeren er midlertidig ansatt	215
3.6	Avledet inhabilitet	215
3.7	Behandlingen av spørsmål om inhabilitet. Hvilke konsekvenser får det dersom en inhabil dommer ikke har fratrudd?	216
3.7.1	Noen utgangspunkter	216

3.7.2	Fremsettelse av inhabilitetsinnsigelse. Kan en inhabilitetsinnsigelse prekluderes som for sent fremsatt?	216
3.7.3	Hvem treffer avgjørelsen?	218
	(a) Innledning	218
	(b) Tilfeller hvor spørsmål om inhabilitet blir reist under rettsmøte til behandling av hovedsaken	218
	(c) Tilfeller hvor spørsmål om inhabilitet blir reist på forhånd	219
3.7.4	Behandlingen av spørsmålet om det foreligger inhabilitet. Avgjørelsens form og bruk av rettsmidler	220
3.7.5	Hvilke konsekvenser får det om en sak er behandlet av en inhabil dommer?	221
3.8	Krav om sikkerhetsklarering og autorisasjon av dommere i saker hvor det blir gitt sikkerhetsmessig skjermingsverdig informasjon	222

ANDRE DEL PROSESSFORUTSETNINGER OG VIRKNINGER

AV SAKSANLEGG	225
-------------------------	-----

4 Prosessforutsetninger. Oversikt og noen utgangspunkter for den videre fremstilling

4.1	Hva som menes med «prosessforutsetninger». Prosessforutsetningenes formål og funksjon. Ulike inndelinger	227
4.2	Generelle og spesielle prosessforutsetninger	228
	4.2.1 Innledning	228
	4.2.2 Kortfattet oversikt over generelle prosessforutsetninger	229
	4.2.3 Enkelte viktige spesielle prosessforutsetninger	230
	(a) Innledning	230
	(b) Søksmålsfrister	230
	(c) Utenlandske saksøkeres plikt til å stille sikkerhet for saksomkostninger	233
	(d) Den som har frafalt et søksmål som er reist, kan ikke reise ny sak uten at ilagte saksomkostninger er betalt	240
	(e) Det kan være satt som søksmålsvilkår at den administrative klageadgang er utnyttet	241
4.3	Absolutte og relative prosessforutsetninger og tilfeller hvor en manglende prosessforutsetning kan avhjelpes ved samtykke	244
4.4	Prosessforutsetningene må foreligge ved anlegg av saken	248
4.5	Prosessforutsetningene må som utgangspunkt være til stede til dom blir avsagt	249
4.6	Rettens behandling av prosessforutsetningene	251
4.7	Avgjørelsens form og bruk av rettsmidler	258

5	Parter, partsrepresentanter og prosessfullmektiger	262
5.1	Innledning	262
5.2	Partsevne (søksmålssubjekt)	263
5.2.1	Alminnelig og begrenset partsevne	263
5.2.2	Alle fysiske personer har alminnelig partsevne	263
5.2.3	Staten, kommuner, fylkeskommuner og nærmere bestemte selvstendige offentlige virksomheter har alminnelig partsevne	264
5.2.4	Selskaper, stiftelser, sparebanker, samvirkeforetak og foreninger som er organisert som selvstendige rettssubjekter, har alminnelig partsevne	266
	(a) Noen utgangspunkter	266
	(b) Selskaper	266
	(c) Samvirkeforetak og andre foreninger som er organisert som selvstendige rettssubjekter	269
	(d) Sparebanker og stiftelser	273
	(e) Enkeltpersonsforetak har ikke partsevne	273
	(f) Når partsevnen for foretak som har partsevne, oppstår og opphører	274
5.2.5	Konkursboer og dødsboer under offentlig skifte har alminnelig partsevne	274
5.2.6	Dersom det ikke foreligger særlig hjemmel for det, kan søksmål ikke anlegges av eller mot tingsrettslige sameier eller andre løse sammenslutninger	276
5.2.7	For enkelte løse sammenslutninger er det ved særskilt lovbestemmelse fastsatt at søksmål kan anlegges av eller mot sammenslutningen som sådan	278
	(a) Innledning	278
	(b) Eierseksjonssameier	279
	(c) Reinbeitedistrikter	280
5.2.8	En sammenslutning eller et offentlig organ som ikke har alminnelig partsevne, kan ha partsevne i enkelte relasjoner (begrenset partsevne)	281
5.2.9	Dersom en part dør, skal saken stanse, men ved opphør av en juridisk persons partsevne skal saken avvises	287
5.3	Prosessuell handleevne (prosessdyktighet)	289
5.3.1	Noen utgangspunkter	289
5.3.2	Fysiske personer som er myndige, er som hovedregel prosessdyktige	291
5.3.3	For personer som mangler prosessdyktighet, opptrer som hovedregel vergen	296
5.3.4	Handleevnen for staten, kommuner, fylkeskommuner og andre offentlige innretninger	298

5.3.5	Handleevnen for sammenslutninger som er organisert som selvstendige rettssubjekter	300
5.3.6	Handleevnen for ansvarlige selskaper, kommandittselskaper, eierseksjonssameier og reinbeitedistrikter	301
5.3.7	Handleevnen for løse sammenslutninger med begrenset partsevne	302
5.3.8	Dersom den prosessuelle handleevnen går tapt underveis, skal saken ikke avvises, men mangelen søkes reparert	302
5.4	Virkningene av at en part går konkurs	303
5.4.1	Noen hovedsynspunkter	303
5.4.2	Dersom saksøkeren går konkurs, stanser saken, men den kan bringes i gang av «rette vedkommende» eller motparten	304
5.4.3	Dersom saksøkte går konkurs, fortsetter saken	306
5.5	Utlendingers partsevne og prosessuelle handleevne	309
5.6	Prosessfullmektiger	310
5.6.1	Noen utgangspunkter	310
5.6.2	Som prosessfullmektig kan som hovedregel bare brukes advokat	312
5.6.3	Som prosessfullmektig ved muntlig forhandling for Høyesterett kan som hovedregel bare brukes advokat med møterett	318
5.6.4	Prosessoppdraget er personlig, og dersom det ikke er særlig hjemmel for annet, kan bare én person opptre som prosessfullmektig	320
5.6.5	I tilfeller hvor det som prosessfullmektig blir brukt en person som ikke er advokat, stilles det krav om skriftlig fullmakt	321
5.6.6	Omfanget av prosessfullmakten	323
5.6.7	De prosesshandlinger som en prosessfullmektig foretar, anses foretatt av parten selv	324
5.6.8	Prosessfullmaktens varighet	325
5.7	Rettslige medhjelpere	327
5.8	Prosessfullmektiger og medhjelpere for forliksrådet	328
6	Domstolenes saklige og stedlige kompetanse	330
6.1	Innledning	330
6.2	Domstolenes saklige kompetanse	331
6.2.1	Noen utgangspunkter	331
6.2.2	Hvilke saker som hører under særdomstoler	332
6.2.3	Dersom saken hører under voldgift, kan saken ikke bringes inn for de offentlige domstolene uten samtykke fra motparten	333

6.2.4	Hvordan tvistegjenstandens verdi skal beregnes i tilfeller hvor domstolens kompetanse eller måten saken skal behandles på, er avhengig av denne	339
6.3	Stedlig kompetanse	349
6.3.1	Noen utgangspunkter	349
6.3.2	Alminnelig verneting	351
	(a) Hva som menes med «alminnelig verneting»	351
	(b) Fysiske personers alminnelige verneting	351
	(c) Alminnelig verneting for registrerte foretak	352
	(d) Alminnelig verneting for offentlige søksmålssubjekter	353
	(e) Boer har alminnelig verneting hvor de behandles	353
	(f) Alminnelig verneting for andre virksomheter eller sammenslutninger som har partsevne	353
6.3.3	Tvungne («eksklusive») verneting	354
6.3.4	Valgfrie særlige verneting	356
	(a) Hva som menes med «valgfrie særlige verneting»	356
	(b) Veretning i saker mot staten eller fylkeskommune	356
	(c) Erstatningsverneting	357
	(d) Forsikringsverneting	359
	(e) Oppfyllellesverneting	359
	(f) Forbrukerverneting	361
	(g) Fast eiendoms verneting	362
	(h) Arbeidsverneting	363
	(i) Sjøfartsverneting	364
	(j) Arveverneting	364
	(k) Kumulasjonsverneting	365
6.3.5	Dersom det ikke finnes annet verneting for sak som hører under norsk domsmyndighet, må den anlegges i Oslo eller ved formuesverneting	365
6.3.6	Avtaler om verneting	367
	(a) Innledning	367
	(b) Forbrukere er ikke bundet av forhåndsavtale, men for øvrig inneholder tvisteloven ingen begrensninger for innenlandske vernetingsavtaler	368
	(c) For internasjonale vernetingsavtaler og for avtaler med forbrukere stilles det skriftlighetskrav, men for øvrig stilles det ingen formkrav	369
6.3.7	Overføring av saken til annen domstol	369
6.4	Kompetanse til å utføre enkeltstående rettergangsskritt	370
6.5	Virkningene av avgjørelser om kompetansespørsmål	372
7	Søksmålsgjenstand og rettslig interesse	374
7.1	Noen utgangspunkter	374

7.2	Hva som kan være gjenstand for søksmål	379
7.2.1	Noen hovedsynspunkter	379
7.2.2	Kravet må være basert på rettsregler, og den interesse som blir håndhevd, må være beskyttet	384
7.2.3	I hvilken utstrekning kan domstolene ved prøving av forvaltningsvedtak avsi dom for realitet?	387
7.2.4	Ved avgjørelsen av om saken skal fremmes, skal retten ikke ta stilling til realiteten	390
7.2.5	Saken må knytte seg til et konkret faktum og gjelde nærmere avgrensede rettsspørsmål	393
7.2.6	Det er adgang til å få dom for at noe er «ulovlig» eller i strid med en inkorporert konvensjon	399
7.2.7	Søksmålgjenstanden må utgjøre et selvstendig rettsforhold	406
7.2.8	Søksmål om lovligheten av fortidige og fremtidige handlinger	409
7.2.9	Dersom det ikke finnes særlig hjemmel, kan søksmål ikke anlegges om faktiske omstendigheter, faglige vurderinger eller andre forhold som ikke reguleres av rettsregler	415
	(a) Søksmål om faktiske omstendigheter krever særlig hjemmel	415
	(b) Heller ikke kan søksmål anlegges om faglige vurderinger	416
	(c) Søksmål kan bare anlegges om forhold som reguleres av rettsregler	417
7.2.10	Prosessuelle rettighets- eller pliktforhold kan ikke gjøres til gjenstand for selvstendige søksmål	420
7.3	Krav til søksmålssituasjonen (aktualitetsvilkåret)	422
7.3.1	Noen utgangspunkter	422
7.3.2	Fastsettelsessøksmål	425
7.3.3	Fullbyrdelsessøksmål	435
7.4	Krav til partstilknytning	438
7.4.1	Noen hovedsynspunkter	438
7.4.2	Privatrettslige forhold	441
	(a) Innledning	441
	(b) Som hovedregel må søksmål om privatrettslige forhold gjelde saksøkerens egen rett eller plikt overfor saksøkte	441
	(c) Søksmålet må rettes mot den annen part i rettsforhold	449
7.4.3	Offentligrettslige forhold	451
	(a) Noen utgangspunkter	451
	(b) Kravet til aktiv sakstilknytning	453
	(c) Kravet til passiv sakstilknytning	463

7.4.4	Når skal søksmål om et offentligrettslig forhold rettes mot staten, og når skal søksmålet rettes mot kommunen eller fylkeskommunen?	469
	(a) Problemstilling	469
	(b) Kompetansesøksmål	469
	(c) Ugyldighetssøksmål	470
	(d) Erstatningssøksmål	471
7.5	Søksmålsbetingelsene for rettsendringssøksmål	472
7.5.1	Innledning	472
7.5.2	Søksmålsgjensstanden	472
7.5.3	Krav til søksmålssituasjonen	473
7.5.4	Partenes tilknytning til søksmålsgjensstanden	473
8	Forening av krav og søksmål, intervensjon og prosessvarsel	474
8.1	Innledning	474
8.2	Vilkårene for objektiv kumulasjon	477
8.2.1	Innledning	477
8.2.2	Kravene må høre under norsk domsmyndighet, og den domstol de blir brakt inn for, må være saklig, men ikke nødvendigvis funksjonelt kompetent	478
8.2.3	Domstolen må være rett verneting for ett av kravene	479
8.2.4	Kravene må kunne behandles av retten med samme sammensetning og hovedsakelig etter de samme saksbehandlingsregler	479
8.2.5	Objektiv kumulasjon i ankeinstansen	481
8.3	Vilkårene for subjektiv kumulasjon	485
8.3.1	Innledning	485
8.3.2	Opprinnelig subjektiv kumulasjon	485
8.3.3	Etterfølgende subjektiv kumulasjon	486
	(a) Innledning	486
	(b) Adgangen til å trekke inn tredjeperson	487
	(c) Tredjepersons adgang til å tre inn i saken	488
8.4	Forholdet mellom flere parter på samme side	490
8.4.1	Noen utgangspunkter	490
8.4.2	Som utgangspunkt skal krav som er kumulert, behandles og pådømmes under ett	490
8.4.3	Dersom det ikke er særlig hjemmel for annet, er prosessfeller selvstendige	491
8.4.4	Unntak fra hovedregelen om uavhengighet	492
	(a) Noen utgangspunkter	492
	(b) Bevisførselen er felles	492
	(c) Prosessfellers adgang til å utnytte hverandres frister	493
	(d) Dersom det må gis samme dom for alle parter, har prosessfeller gjensidig glede av hverandres prosesshandlinger	493

8.4.5	Forkynnelser og meddelelser om prosesshandlinger som en part foretar for vedkommende instans, skal rettes til alle	495
8.5	Fremgangsmåten ved inndragning av nye krav og endringer i partsforhold	495
8.6	Partshjelp	497
8.6.1	Noen utgangspunkter	497
8.6.2	Partshjelp begrunnet i partshjelperens egen rettsstilling . . .	500
8.6.3	Representativ partshjelp	504
8.6.4	Fremgangsmåten ved erklæring av partshjelp, hvordan erklæringen skal behandles, og partshjelperens stilling i prosessen	508
	(a) Innledning	508
	(b) Fremgangsmåten ved erklæring av partshjelp	508
	(c) Hvordan erklæringen skal behandles	509
	(d) Partshjelperens stilling i prosessen	510
8.7	Skriftlige intervensjonsinnlegg	513
8.8	Statens adgang til å opptre for Høyesterett i saker om Grunnloven eller internasjonale forpliktelser	516
8.9	Forening av flere saker til felles behandling	517
8.10	Prosessvarsel	518
9	Virkninger av saksanlegg	520
9.1	Innledning	520
9.2	Litispensens	520
9.2.1	Noen utgangspunkter	520
9.2.2	For at et krav skal være litispensent, må kravet være tvistegjenstand i et annet søksmål	520
9.2.3	Litispensens objektive grenser	522
9.2.4	Litispensens subjektive grenser	524
9.2.5	Når inntreter og opphører litispensvirkningen?	524
9.3	Fristavbrudd og andre virkninger av saksanlegg	526
9.3.1	Noen utgangspunkter	526
9.3.2	Virkningene inntreter når forliksklage, stevning eller prosesskriv blir avsendt eller krav blir fremsatt i rettsmøte	526
9.3.3	Dersom saken ender uten realitetsavgjørelse, kan virkningene av saksanlegget være i behold en viss tid	528
9.4	Adgangen til å frafalle sak som er anlagt	530

TREDJE DEL SAKSBEHANDLINGEN	535
10 Grunnprinsipper for behandling av sivile rettstvister	537
10.1 Noen grunnleggende målsetninger for rettergangsordningen. Forholdet til menneskerettighetene. Prinsippet om forsvarlig saksbehandling	537
10.2 Prinsippet om kontradiktorisk saksbehandling	545
10.3 Likebehandlingsprinsippet	550
10.4 Prinsippet om muntlig saksbehandling	553
10.5 Prinsippene om bevisumiddelbarhet og det beste bevis	561
10.5.1 Innledning	561
10.5.2 Bevisumiddelbarhetsprinsippet	561
10.5.3 Prinsippet om det beste bevismateriale	564
10.6 Prinsippet om offentlig saksbehandling	565
10.7 Disposisjonsprinsippet	570
10.8 Forhandlingsprinsippet	571
10.9 Prinsippet om aktiv saksstyring og konsentrasjon av prosessen	574
10.10 Proporsjonalitetsprinsippet	578
10.11 Bevisfrihetsprinsippet	579
10.12 Prinsippet om legdommerdeltakelse	580
10.13 Rettens plikt til å veilede om prosessuelle forhold, klargjøre partenes prosesshandlinger og tillate at feil blir avhjulpet	581
10.13.1 Innledning	581
10.13.2 Rettens plikt til å veilede om prosessuelle forhold og klargjøre partenes prosesshandlinger	581
10.13.3 Rettens plikt til å tillate at formelle feil og mangler blir avhjulpet	585
10.13.4 Betydningen av tvl. § 29-10 første ledd første punktum ...	591
10.14 De EØS-rettslige prinsippene om ekvivalens og effektivitet	591
11 Saker med og uten fri rådighet	594
11.1 Introduksjon	594
11.2 Helt og delvis indispositive saker	595
11.2.1 Noen hovedsynspunkter	595
11.2.2 Fullstendig indispositive saker	596
11.2.3 Saker som er indispositiv i bare én retning	597
(a) Innledning	597
(b) Saker hvor det for begge parter gjelder begrensninger i adgangen til å disponere i en bestemt retning	597
(c) Saker hvor det bare er den ene parten som kan disponere over forholdet	598
11.2.4 Saker som inneholder indispositive momenter	599
11.3 Særlig om partenes adgang til rådighet i saker om offentligrettslige forhold	604

11.3.1	Noen utgangspunkter	604
11.3.2	Tilfeller hvor det offentlige rettssubjekt som er materielt berettiget eller forpliktet i det forhold saken gjelder, opptrer som part i saken	604
	(a) Innledning	604
	(b) Det offentliges disposisjonsadgang	604
	(c) Den private parts disposisjonsadgang	606
11.3.3	Tilfeller hvor det offentlige rettssubjekt som er materielt berettiget eller forpliktet, ikke er part i saken	607
11.4	Skillet mellom saker med og uten fri rådighet ved behandling for overordnet instans	608
11.5	Partenes rådighet over sakens gjenstand kan være forskjellig i ulike relasjoner	609
11.6	Særlig om rådighet over prejudisielle rettsforhold	610
11.7	Manglende rådighet får bare virkning så langt denne rekker	611

12 Saksbehandlingen for forliksrådet og førsteinstans.

	Enkelte generelle prosessuelle emner	612
12.1	Noen utgangspunkter	612
12.2	Partenes plikter før saksanlegg	613
12.3	Saksbehandlingen for forliksrådet	616
	12.3.1 Hvilke saker som kan eller må bringes inn for forliksrådet	616
	(a) Noen utgangspunkter	616
	(b) Hvilke saker som pliktes forliksrådsbehandlet	617
	(c) Hvilke saker som det ikke er adgang til å bringe inn for forliksrådet	621
	12.3.2 Sak for forliksrådet reises ved forliksklage	623
	12.3.3 Pålegg om tilsvær	626
	12.3.4 Behandling i forhandlingsmøte	627
	12.3.5 Innstilling av saken	631
	12.3.6 Rettsmidler mot avgjørelser av forliksrådet	633
12.4	Saksforberedelse i første instans	636
	12.4.1 Sak for første instans reises ved stevning	636
	12.4.2 Rettens foreløpige prøving av stevningen	643
	12.4.3 Videre saksforberedelse skjer enten skriftlig eller muntlig	643
	12.4.4 Skriftlig saksforberedelse	644
	12.4.5 Muntlig saksforberedelse	649
	12.4.6 Krav til saksforberedelse for motsøksmål	652
	12.4.7 Avslutning av saksforberedelsen. Sluttinnlegg	652
	12.4.8 Forenklet domsbehandling	653
12.5	Behandlingsform og avgjørelsesgrunnlag. Hovedforhandlingen i første instans	654

12.5.1	Som hovedregel skal tvistegenstanden avgjøres på grunnlag av muntlig hovedforhandling	654
12.5.2	Forberedelse, berømmelse, åpning og administrasjon av hovedforhandlingen	656
12.5.3	Partenes innledningsforedrag	658
12.5.4	Bevisførselen	661
12.5.5	Prosedyren	663
12.5.6	Hovedforhandlingen skal være muntlig. Hjelpedokumenter	665
12.5.7	Dersom skriftlig materiale utgjør vesentlige deler av avgjørelsesgrunnlaget, kan innledningsforedrag og prosedyrer slås sammen til ett hovedinnlegg	666
12.5.8	Når hovedforhandlingen er avsluttet, tas saken opp til doms. Reassumering	666
12.6	Småkravsprosess	668
12.7	Gruppesøksmål	672
12.8	Deling av forhandlingen og/eller pådømmelsen	676
12.9	Ordinære rettsmøter, fjernmøter og fjernavhør. Bevisopptak og bevissikring	683
12.9.1	Noen utgangspunkter	683
12.9.2	Ordinære rettsmøter og fjernmøter	683
12.9.3	Fjernavhør	685
12.9.4	Bevisopptak	685
12.9.5	Bevissikring utenfor retts sak	687
	(a) Noen utgangspunkter	687
	(b) Hva bevissikring kan gå ut på	688
	(c) Vilkårene for bevissikring	690
	(d) Hvordan bevissikring gjennomføres. Saksbehandling og saksomkostninger	691
	(e) Bruk av bevis ervervet ved bevissikring	695
12.9.6	Pålegg om informasjon ved inngrep i immaterielle rettigheter	695
	(a) Noen utgangspunkter	695
	(b) Vilkårene for informasjonspålegg og hva pålegget kan gå ut på	696
	(c) Hvem som kan begjære informasjonspålegg, og hvem begjæringen må rettes mot	698
	(d) Rettens behandling av begjæring om informasjonspålegg	699
12.10	Forkynnelser og meddelelser	702
12.10.1	Noen utgangspunkter	702
12.10.2	Overfor advokater brukes som regel elektronisk forkynnelse eller underhåndsforkynnelse, mens forkynnelser overfor andre som hovedregel skjer ved postforkynnelse	703

12.10.3	Når skal forkynnelse anses å ha funnet sted?	706
12.11	Prosessuelle frister	713
12.11.1	Innledning	713
12.11.2	Fastsettelse og endring av frister	714
12.11.3	Utgangspunktet for løpende frister	716
12.11.4	Beregningsmåten	717
12.11.5	Fristavbrudd	719
12.11.6	Konsekvensene av fristoversittelse	721
12.12	Stansing, utsettelse og omberømmelse	722
12.13	Fravær, fraværsvavgjørelser og oppfriskning	725
12.13.1	Innledning	725
12.13.2	Hvilke omstendigheter som gir fraværsvirkninger	726
(a)	Innledning	726
(b)	Oversittelse av frister	726
(c)	Møtefravær	729
12.13.3	Hva fraværsvirkningene består i	730
(a)	Innledning	730
(b)	Dersom det er saksøkeren eller den ankende part som har fravær, skal saken eller anken avvises	730
(c)	Dersom det er saksøkte eller ankemotparten som har fravær, kan saksøkeren eller den ankende part forlange fraværdom	731
12.13.4	Fraværsvirkning under domstolsbehandling kan hindres eller repareres ved oppfriskning	733
(a)	Innledning	733
(b)	Frist- og møteoppfriskning	733
(c)	Avgjørelsesoppfriskning	737
(d)	De nærmere vilkår for frist-, møte- og avgjørelsesoppfriskning	740
(e)	Under behandlingen for forlikrådet kan det ikke gis oppfriskning	746
(f)	Overprøving av avgjørelser om oppfriskning	746
(g)	Blir oppfriskning gitt, skal saksbehandlingen fortsette	747
FJERDE DEL BEVIS OG PARTSDISPOSISJONER		749
13	Bevismidler	751
13.1	Alminnelig orientering	751
13.2	Partsforklaringer	752
13.2.1	Innledning	752
13.2.2	Partenes møteplikt	753

	13.2.3	Partenes forklaringsplikt	754
	13.2.4	Hvordan partsavhør skal gjennomføres	757
13.3		Vitnebevis	758
	13.3.1	Noen utgangspunkter	758
	13.3.2	Vitners møteplikt	759
	13.3.3	Vitners forklaringsplikt	762
	13.3.4	Forhold som det er forbudt å motta bevisførsel om	765
		(a) Innledning	765
		(b) Forbud mot bevisførsel om forhold som er betrodd særlige yrkesutøvere («kallsmessig taushetsplikt»)	765
		(c) Forbud mot bevisførsel om statshemmeligheter	785
		(d) Forbud mot bevisførsel om forhold som er undergitt lovbestemt taushetsplikt for offentlig virksomhet	787
		(e) Bevisforbud for opplysninger som vil krenke en oppnevnt verges lovbestemte taushetsplikt etter vergemålsloven	791
		(f) Forbud mot bevisførsel om opplysninger som retten har pålagt taushetsplikt om	792
		(g) Forbud mot bevisførsel med opplysninger fra dommere om rettsavgjørelser	793
		(h) Forbud mot bevisførsel om forhold som har vært drøftet på regjeringskonferanse	794
		(i) Forbud mot bevisførsel omandel og troverdighet	796
		(j) Forbud mot bevisførsel om resultater av løgn-detektorprøver	798
	13.3.5	Bevisfritaksregler	800
		(a) Noen utgangspunkter	800
		(b) Bevisfritak for nærstående for opplysninger meddelt dem av en part	801
		(c) Bevisfritak for belastende personopplysninger	804
		(d) Bevisfritak for forretnings- og driftshemmeligheter	810
		(e) Mediemedarbeideres rett til kildevern	813
		(f) Fritaksrett for sjelesørgere, sosialarbeidere, helsepersonell, rettshjelpere mv.	820
	13.3.6	Hvordan vitneavhør skal gjennomføres	821
13.4		Sakkyndigbevis	826
	13.4.1	Innledning	826
	13.4.2	Vilkårene for å oppnevne sakkyndig	826
	13.4.3	Antall sakkyndige, valget av sakkyndig og om plikten til å gjøre tjeneste	831
	13.4.4	Den sakkyndiges mandat, sakkyndigerklæring og muntlig forklaring	835
	13.4.5	Betydningen av sakkyndigerklæringer	837
	13.4.6	Partsoppnevnte sakkyndige («sakkyndige vitner»)	837

13.5	Realbevis	838
13.5.1	Hva som menes med «realbevis»	838
13.5.2	Partenes plikt til uoppfordret å tilby realbevis	839
13.5.3	Den plikt en part eller tredjeperson har til å gi tilgang til realbevis etter begjæring	841
	(a) Noen utgangspunkter	841
	(b) Plikten til å gi bevis tilgang til dokumenter og andre gjenstander	843
	(c) Plikten til å gi bevis tilgang til personer	855
13.5.4	Hvordan krav om tilgang til realbevis skal behandles	856
13.6	Dokumenter med utenrettslige forklaringer eller vurderinger	859
13.6.1	Noen utgangspunkter	859
13.6.2	Anvendelsesområdet for tvl. § 21-12 andre ledd: Skriftlige forklaringer fra andre enn oppnevnte sakkyndige	861
	(a) Innledning	861
	(b) Med «skriftlig forklaring» menes alle former for berettende, beskrivende eller vurderende utsagn	862
	(c) Paragraf 21-12 andre ledd gjelder bare forklaring om det faktiske avgjørelsesgrunnlag	863
	(d) Bestemmelsen omfatter ikke hjelpedokumenter	864
	(e) Erklæringer om enkle faktaopplysninger kan fremlegges uten samtykke dersom det finnes ubetenkelig	865
13.6.3	Tvl. § 21-12 andre ledd forbyr bare skriftlige forklaringer «i saken»	865
13.6.4	Fremleggelse kan skje hvis motparten samtykker	869
13.6.5	Utenrettslig forklaring kan brukes hvis rettslig avhør ikke er mulig	870
13.6.6	Skriftlige forklaringer kan brukes hvis det gis adgang til muntlig avhør	871
13.6.7	Unntak fra tvl. § 21-12 andre ledd	872
	(a) Innledning	872
	(b) Bestemmelser som utvider adgangen til bruk av utenrettslige forklaringer	872
	(c) Bestemmelser som påbyr eller totalforbyr utenrettslige forklaringer	874
13.6.8	Særlig om juridiske betenkninger	874
13.6.9	Behandlingen av fremleggesspørsmål	876
13.7	Bevisførsel om rettssetninger	877
13.8	Avskjæring av bevis	880
13.8.1	Innledning	880
13.8.2	Bevis som er ervervet på ulovlig eller utilbørlig måte	881
13.8.3	Bevis som blir tilbudt for sent	886
13.8.4	Irrelevante bevis	887

13.8.5	Uklarlagte eller mangelfullt klarlagte bevis	888
13.8.6	Uvesentlige bevis	888
13.8.7	Uproporsjonale bevis	890
13.8.8	Bevis som må føres på en annen måte	892
13.8.9	Skattesaker	893
13.8.10	Hvordan spørsmål om bevisavskjæring skal behandles	895
14	Bevisbedømmelsen	897
14.1	Noen utgangspunkter	897
14.2	Som hovedregel kan retten bare bygge på opplysninger som er fremkommet under forhandlingen, og som partene har hatt foranledning til å uttale seg om	898
14.3	Retten kan bygge på erkjennelser, vitterlige kjensgjerninger og allmenn og fagspesifikk viten og erfaring	901
14.4	Legalpresumsjoner («lovsformodninger»)	905
14.5	Gjennomføring av bevisbedømmelsen	909
14.6	Som utgangspunkt skal retten legge til grunn det faktum som finnes mest sannsynlig («overvektsprinsippet»). Beviskrav og bevisbyrde	912
14.7	Dersom det ikke er holdepunkter for annet, kreves sannsynlighetsovervekt for det rettsstiftende eller rettsendrende alternativ. Omvendt bevisbyrde	917
14.8	Tilfeller hvor overvektsprinsippet må fravikes	926
14.8.1	Noen utgangspunkter	926
14.8.2	Regler som fraviker overvektsprinsippet	927
14.8.3	Beviskravet kan skjerpes dersom de personlige konsekvenser av en uriktig dom vil være vesensforskjellige	934
14.8.4	Beviskravet kan skjerpes for særlig belastende faktum	936
14.8.5	Bevissikringshensynet	938
14.8.6	Ulike omstendigheter kan bli bedømt etter forskjellige beviskrav	939
14.9	Sammenhengen mellom sannsynligheten for et bevistema og bevistemaets omfang. Noen sannsynlighetsteoretiske regneregler	939
14.9.1	Problemstilling	939
14.9.2	Sannsynligheten for flere kumulative betingelser som er uavhengige av hverandre	940
14.9.3	Sannsynligheten for alternative betingelser som gjensidig utelukker hverandre	941
14.9.4	Sannsynligheten for alternative betingelser som er uavhengige av, men ikke utelukker hverandre	941
14.10	Hvor omfattende skal bevistemaet gjøres?	941
14.10.1	Innledning	941

14.10.2	Dersom rettsreglene oppstiller flere kumulative eller alternative betingelser for en rettsfølge, må sannsynligheten for de enkelte betingelsene som hovedregel vurderes hver for seg	942
14.10.3	Dersom det på flere punkter er tvil om hvorvidt en rettslig betingelse er oppfylt, må spørsmålet om betingelsen foreligger, anses som ett bevisstema	943
14.11	Statistisk og konkret sannsynlighet	945
14.11.1	Problemstilling	945
14.11.2	Den konkrete sannsynlighet for en årsak må vurderes i forhold til andre mulige årsaker	946
14.11.3	Bayes' formel	948
15	Rettsens forhold til partenes prosesshandlinger	950
15.1	Oversikt	950
15.2	Retten kan som hovedregel bare pådømme krav som partene har gjort til søksmålgjenstand	951
15.3	I tilfeller hvor partene har fri rådighet over sakens gjenstand, kan retten ikke gå utenfor partenes påstander	955
15.4	I dispositive saker må det faktum retten legger til grunn for sin avgjørelse, ligge innenfor hovedtrekkene av det partene har påberopt	958
15.5	Grunnlaget for fraværsavgjørelser	965
15.6	Rettsens adgang til å drive materiell prosessledelse	967
15.7	Rettsens forhold til partenes bevisstilbud	971
15.8	Rettssetninger skal retten undersøke og anvende av eget tiltak	972
15.8.1	Innledning	972
15.8.2	Retten kan anvende rettsregler som ikke er påberopt, og er ubundet av partenes anførsler om hvordan rettsreglene er å forstå	972
15.8.3	Retten kan ikke pålegge partene å fremskaffe opplysninger om gjeldende rett	975
15.8.4	Bevisførsel om rettsregler kan bare skje så langt retten tillater	977
15.9	Prosesshandlinger som ikke blir foretatt i tide, kan bli avskåret	980
	FEMTE DEL RETTSAVGJØRELSER OG RETTSKRAFT	987
16	Rettslige avgjørelser	989
16.1	Ulike typer rettslige avgjørelser	989
16.1.1	Innledning	989
16.1.2	Dommer	989

16.1.3	Kjennelser	990
	(a) Innledning	990
	(b) Avvisningsavgjørelser og avgjørelser om fremming etter særskilt behandling av avvisningspåstand	990
	(c) Hevingsavgjørelser	991
	(d) Avgjørelser av kjæremål	992
	(e) Avgjørelser av tvist om bevis	992
	(f) Avgjørelser som etter loven skal treffes ved kjennelse	993
16.1.4	Beslutninger	993
16.1.5	Rettsforlik	995
16.1.6	Definisjonene i tvl. § 19-1 er avgjørende for hvilken avgjørelse man står overfor	995
16.1.7	Avgjørelser som skal treffes i forskjellig form, kan inntas i samme dokument	996
16.2	Fremgangsmåten ved avsigelse av dommer, kjennelser og beslutninger	997
16.3	Krav til innhold og utforming av dommer og kjennelser etter allmennprosessens regler	1003
16.3.1	Noen utgangspunkter	1003
16.3.2	Avgjørelsens «hode» består av formaliaopplysninger	1004
16.3.3	Den første tekstdel består av en redegjørelse for tvisten	1005
16.3.4	Den andre tekstdel skal gjengi partenes anførsler og påstander	1007
16.3.5	Den tredje tekstdel inneholder rettens premisser	1008
	(a) Innledning	1008
	(b) Hvorfor rettsavgjørelser skal begrunnes	1008
	(c) Hva beskrivelsen av faktum skal inneholde	1010
	(d) Også rettsanvendelsen må begrunnes	1013
	(e) I hvilken rekkefølge skal prinsipale og subsidiære påstandsgrunnlag behandles?	1015
	(f) Avgjørelsen skal inneholde opplysning om hvorvidt den er enstemmig	1016
	(g) Rettsmiddelinstansers adgang til å vise til tidligere instansers avgjørelser	1017
16.3.6	I muntlige høyesterettssaker begrunnes avgjørelsen «ved dommernes stemmegivning»	1018
16.3.7	Avgjørelsen skal inneholde en konklusjon («slutning»)	1020
16.4	Krav til innhold og utforming av dommer i småkravssaker	1024
16.5	Krav til innhold og utforming av fraværsavgjørelser	1025
16.6	Krav til innhold og utforming av beslutninger	1025
16.7	Voteringsstemmet i kollegiale domstoler	1027
16.7.1	Problemstilling	1027

16.7.2	En dommer som er blitt overstemt i et saksbehandlings- spørsmål, plikter å delta ved følgende avstemninger	1028
16.7.3	Ved realitetsavgjørelser stemmes det over resultatet for hvert krav	1030
16.7.4	Ved avgjørelser av prosessuelle rettsspørsmål skal det som hovedregel stemmes over resultatet for hvert spørsmål	1031
16.7.5	Dersom det er flere grunnlag for avvisning, opphevelse, gjenåpning mv., skal det stemmes særskilt over hvert grunnlag	1032
16.8	Rettsavgjørelser kan ikke endres etter at de er avsagt, men klare feil kan rettes	1034
16.8.1	Retten er bundet av sin avgjørelse når den er avsagt	1034
16.8.2	Hvilke feil som kan rettes	1034
16.8.3	Fremgangsmåten ved retting	1039
16.8.4	Overprøving av beslutning om retting	1040
16.9	Beslutninger og prosessledende kjennelser kan på nærmere angitte vilkår omgjøres	1040
16.9.1	Innledning	1040
16.9.2	Omgjøring på grunnlag av en interesseavveining	1041
16.9.3	Omgjøring av saksforberedende avgjørelser under sluttbehandling	1043
16.9.4	Avgjørelser av kjæremål er ikke bindende ved avgjørelse av anke	1043
16.9.5	Saksbehandlingen ved omgjøring	1044
16.10	Adgangen til å avsi tilleggsavgjørelse	1045
16.10.1	Innledning	1045
16.10.2	En tilleggsavgjørelse må gjelde noe som skulle ha vært avgjort	1045
16.10.3	Dersom vilkårene for å avsi tilleggsavgjørelse er oppfylt, må retten normalt ha plikt til dette	1046
16.10.4	Saksbehandlingen ved avsigelse av tilleggsavgjørelse	1046
16.11	Virkningene av mangler ved avsigelsen, innholdet eller utformingen av rettsavgjørelser	1047
16.12	Om inngåelse og utforming av rettsforlik	1048
16.12.1	Fremgangsmåten ved inngåelse av rettsforlik	1048
16.12.2	Hva det kan inngås rettsforlik om	1050
16.12.3	Krav til utforming av rettsforlik	1051
17	Rettskraft	1053
17.1	Noen utgangspunkter	1053
17.1.1	Formell og materiell rettskraft	1053
17.1.2	Den materielle rettskrafts positive og negative funksjon . . .	1053
17.1.3	Den materielle rettskrafts objektive og subjektive grenser	1055

17.1.4	Oversikt over den videre fremstilling	1055
17.2	Rettskraftreglenes historiske bakgrunn, rettspolitiske funksjon og menneskerettslige forankring	1056
17.3	Grunnleggende vilkår for og virkninger av materiell rettskraft	1058
17.3.1	Innledning	1058
17.3.2	Hvilke typer avgjørelser har materielle rettskraftsvirkninger?	1058
17.3.3	Virkningen av avvisning av anke eller heving av ankesak . .	1065
17.3.4	Hvilke minimumskrav må stilles til en avgjørelse for at den skal ha rettskraftsvirkninger?	1066
17.3.5	Den materielle rettskrafts inntreden og virkeområde i tid . .	1071
	(a) Innledning	1071
	(b) Tidspunktet for den materielle rettskrafts inntreden . . .	1071
	(c) Den materielle rettskrafts tidsmessige virkeområde . . .	1074
17.3.6	Det er en absolutt prosessforutsetning at kravet ikke er rettskraftig avgjort	1075
17.3.7	Avgjørelse av enkelte typer saker har ikke negativ rettskraft	1076
17.3.8	Under tvangfullbyrdelse må rettskraftens omfang avgjøres av namsmyndighetene	1078
17.4	Adgangen til å gå til nytt søksmål på grunnlag av forhold som var intrådt da den første saken ble tatt opp til doms	1080
17.4.1	Innledning	1080
17.4.2	Rettskraften er begrenset til krav som var gjort til søksmålgjenstand	1080
17.4.3	Hva som er avgjort, må fastlegges med utgangspunkt i slutningen	1082
17.4.4	Det er ikke knyttet rettskraftsvirkninger til de enkelte elementer i begrunnelsen	1086
17.4.5	Kriteriene for hva som er samme eller annet krav («identitetskriteriene»)	1087
	(a) Noen utgangspunkter	1087
	(b) Har de krav som gjøres gjeldende, kvalitativt ulikt innhold?	1088
	(c) Er de rettslige betingelsene for kravene vesensforskjellige?	1090
	(d) Er de faktiske grunnlag for kravene vesensforskjellige?	1094
	(e) Er de verdier eller interesser som de aktuelle rettsreglene tar sikte på å beskytte, vesentlig forskjellige?	1095
	(f) Hva fremstår som rimelig og naturlig ut fra prosessreglenes formål?	1097

17.4.6	Adgangen til å gå til ny sak om et mindre omfattende krav eller andre deler av kravet	1098
	(a) Innledning	1098
	(b) Adgangen til å gå til ny sak om et mindre omfattende krav	1099
	(c) Kan det reises nytt søksmål om andre deler av kravet?	1099
17.4.7	Rettskraftens virkninger for aksessoriske krav og motkrav	1100
	(a) Innledning	1100
	(b) Forholdet mellom hovedkrav og aksessoriske krav	1101
	(c) Rettskraftens virkninger for motkrav	1102
17.4.8	Rettskraftvirkningen av avgjørelser om betaling eller andre handleplikter	1103
17.4.9	Unntak fra regelen om at et rettskraftig avgjort krav ikke kan prøves på nytt på grunnlag av forhold som eksisterte da saken ble tatt opp til doms	1106
17.5	Adgangen til å gå til nytt søksmål på grunnlag av senere inntrådte forhold eller ny lovgivning	1108
17.5.1	Noen utgangspunkter	1108
17.5.2	Etterfølgende rettsfakta gir grunnlag for ny prøving	1108
17.5.3	Avgjørelse av domstol eller annen offentlig myndighet innen ti år kan gi grunnlag for ny prøving	1109
17.5.4	Etterfølgende rettsfakta må ofte ses i sammenheng med tidligere inntrådte fakta	1112
17.5.5	Blir et rettsforlik kjent ugyldig, kan kravet prøves på nytt	1113
17.5.6	Ved avgjørelsen av om det er inntrådt nye rettsfakta, må som utgangspunkt saksøkerens pretensjoner legges til grunn	1113
17.5.7	Ny prøving på grunnlag av ny lovgivning	1114
17.5.8	I tilfeller hvor utviklingen går annerledes enn forutsatt, tillates i en viss utstrekning ny prøving	1115
	(a) Noen utgangspunkter	1115
	(b) Dersom ytre årsaker griper inn i utviklingsforløpet, er det adgang til ny sak	1116
	(c) Hvorvidt det ellers kan foretas korreksjon, beror på materielle regler	1117
17.6	Hvem en rettskraftig avgjørelse er bindende for	1118
17.6.1	Innledning	1118
17.6.2	Noen rettspolitiske betraktninger	1119
17.6.3	Som hovedregel er avgjørelsen bare bindende for partene i saken	1120
17.6.4	Enkelte avgjørelser virker for og mot alle eller er bindende for bestemte tredjepersoner (utvidet rettskraft)	1121

	(a) Innledning	1121
	(b) Avgjørelser som virker for og mot alle	1121
	(c) Avgjørelser som er bindende for bestemte tredjepersoner	1122
	(d) Utvidet partsforhold	1123
17.6.5	Tredjeperson må respektere og kan påberope at dommen bindende normerer rettsforholdet mellom partene (avledet subjektiv rettskraft)	1124
	(a) Noen utgangspunkter	1124
	(b) Avledet rettskraft som følge av partssuksesjon eller avklaring av rettsforhold	1125
	(c) Avledet rettskraft som følge av representasjonsforhold	1128
	(d) Hvorvidt en dom overfor hoveddebitor binder en kausjonist, avhenger av utfallet av saken	1131
SJETTE DEL RETTSMIDLER OG SAKSOMKOSTNINGER		1133
18	Oversikt over rettsmidlene	1135
18.1	Innledning	1135
18.2	Ordinære rettsmidler	1136
18.2.1	Innledning	1136
18.2.2	Anke	1137
18.2.3	Kjæremål	1138
18.2.4	Oppfriskning	1138
18.2.5	Begjæring om overskjønn	1139
18.2.6	Om feil rettsmiddel er valgt, skal retten behandle rettsmiddelerklæringen i riktig form	1139
18.3	Ekstraordinære rettsmidler	1139
18.3.1	Innledning	1139
18.3.2	Søksmål om gyldigheten av rettsforlik	1140
18.3.3	Søksmål om gyldigheten av voldgiftsdom	1140
18.3.4	Gjenåpning	1142
19	Anke («anke over dom»)	1144
19.1	Gjenstand for anke	1144
19.1.1	Hvilke avgjørelser som kan påankes	1144
19.1.2	Hovedanke og motanke. Avledet anke og selvstendig motanke	1145
19.2	Ankeinstansene	1146
19.3	Partene i en ankesak	1146
19.3.1	Innledning	1146

19.3.2	Ankende part	1147
19.3.3	Ankemotpart	1148
19.4	Alminnelige vilkår for ankerett	1149
19.4.1	Noen utgangspunkter	1149
19.4.2	Ankefrist	1150
19.4.3	Retten til anke kan frafalles	1151
19.4.4	Dersom anken blir trukket tilbake, er anke avskåret	1152
19.5	Anketillatelse og ankesiling	1152
19.5.1	Innledning	1152
19.5.2	Begrensninger i adgangen til å anke til lagmannsretten	1153
(a)	Noen utgangspunkter	1153
(b)	Krav om anketillatelse ved anke til lagmannsretten i barnevernssaker	1154
(c)	Krav om anketillatelse ved anke av formuestvister under kr 250 000	1157
(d)	Ankesiling	1162
(e)	Krav til begrunnelse av silingsavgjørelser og avgjørelser om anketillatelse	1167
(f)	Adgangen til å angripe silingsbeslutninger og beslutninger om anketillatelse	1171
19.5.3	Anke til Høyesterett krever tillatelse av Høyesteretts ankeutvalg	1173
(a)	Noen utgangspunkter	1173
(b)	Som hovedregel må anke til Høyesterett gjelde spørsmål utenfor den foreliggende sak	1174
(c)	Selv om saken ikke gjelder prinsipielle rettsspørsmål, kan anketillatelse gis dersom det av andre grunner er særlig viktig å få saken avgjort i Høyesterett	1175
(d)	Saker som har sin tyngde på det bevismessige og konkrete, bør nektes fremmet	1175
(e)	Helhetsvurdering	1176
(f)	Delvis anketillatelse	1176
(g)	Avgjørelsen av hvorvidt det skal gis tillatelse, blir vanligvis ikke begrunnet, men det er ikke noe i veien for at nektelse av anketillatelse kan kombineres med et realitetsstandpunkt	1180
19.6	Hva som kan danne grunnlag for anke	1182
19.6.1	Noen utgangspunkter	1182
19.6.2	Anke over avgjørelsens innhold	1184
(a)	Hvis det ikke er særlig hjemmel for annet, har ankeinstansen full overprøvingskompetanse	1184
(b)	Dommer av Arbeidsretten kan ikke påankes på grunn av feil ved innholdet	1185

	(c) For enkelte avgjørelser er overprøvingen av realiteten begrenset til rettsanvendelsen	1185
19.6.3	Anke over saksbehandlingen	1187
	(a) Dersom det ikke finnes særlig hjemmel for annet, kan avgjørelser som kan påankes, angripes på grunn av feil ved saksbehandlingen	1187
	(b) Saksbehandlingsfeil som ikke kan brukes som ankegrunn	1190
19.7	Ankeerklæringens form og innhold	1192
	19.7.1 Innledning	1192
	19.7.2 Hva ankeerklæring skal inneholde	1193
	19.7.3 Nærmere om hvordan ankegrunnene må angis	1199
	19.7.4 Hvis anken ikke fyller lovens krav, må den avvises	1202
19.8	Motanke	1204
	19.8.1 Noen utgangspunkter	1204
	19.8.2 Vilkårene for avledet anke	1205
	(a) Innledning	1205
	(b) Hovedanken må gjelde avgjørelsens innhold	1205
	(c) Avledet anke er aktuelt hvor ankemotparten mangler selvstendig ankerett	1205
	(d) Partene i en avledet anke	1206
	(e) Den avlede anken må gjelde samme sak	1208
	(f) Krav til fremsettelsen av avledet anke	1208
	19.8.3 Som utgangspunkt må hovedanke og motanke behandles sammen	1209
	19.8.4 Hvis hovedanken ikke kommer til avgjørelse, faller avledet anke bort	1209
	19.8.5 Det er ikke nødvendig med motanke for å få overprøvd saksomkostningsavgjørelsen	1210
19.9	Grunnlaget for avgjørelse av anken	1211
	19.9.1 Innledning	1211
	19.9.2 Første del av saksforberedelsen skjer for underinstansen	1211
	19.9.3 Anketilsvar	1212
	19.9.4 Etter utløpet av tilsvarsfristen oversendes saken til ankeinstansen	1213
	19.9.5 Avvisning og avgjørelse av anken uten ankeforhandling	1214
	(a) Noen utgangspunkter	1214
	(b) Avvisning eller heving kan skje uten ankeforhandling	1214
	(c) Avgjørelse av anken uten ankeforhandling	1215
	19.9.6 Dersom anken ikke blir avvist eller avgjort uten ankeforhandling, gjennomføres videre saksforberedelse ved ankeinstansen	1218
	(a) Noen utgangspunkter	1218

	(b) Som hovedregel foregår saksforberedelsen skriftlig . . .	1218
	(c) Bevisopptak	1220
	(d) Dokumentutdrag	1221
19.9.7	Ankeforhandling for lagmannsretten	1222
19.9.8	Ankeforhandling for Høyesterett	1226
19.10	Rammene for ankedomstolens prøving	1229
19.10.1	Noen utgangspunkter	1229
19.10.2	Den påankede avgjørelse kan bare prøves i forholdet mellom partene i ankesaken	1229
19.10.3	Ankedomstolen kan som hovedregel ikke gå utenfor ankegjensstanden	1230
19.10.4	Ankedomstolens kompetanse er begrenset av ankegrunnlagets karakter	1231
19.10.5	Ved anke over saksbehandlingen kan ankedomstolen som hovedregel ikke gå utenfor den påberopte ankegrunn	1232
19.10.6	Realitetsprøvingen gjennomføres innenfor de alminnelige regler om rettens forhold til partenes prosesshandlinger . . .	1234
19.11	Utfallet av en saksbehandlingsanke	1235
19.11.1	Noen utgangspunkter	1235
19.11.2	Som hovedregel skal underinstansens avgjørelse bare oppheves dersom feilen kan ha hatt betydning for resultatet	1236
19.11.3	Enkelte feil skal ubetinget tillegges virkning	1238
19.11.4	Avgjørelsens form og hva den skal gå ut på	1242
19.11.5	Saksbehandlingen etter at den påankede avgjørelse er opphevd	1245
19.12	Utfallet av en realitetsanke	1247
19.12.1	Noen utgangspunkter	1247
19.12.2	Dersom anken ikke fører frem, skal anken forkastes	1247
19.12.3	Hvis anken fører frem, avhenger utfallet av ankedomstolens prøvingskompetanse og avgjørelsesgrunnlaget	1248
	(a) Noen utgangspunkter	1248
	(b) Dersom ankedomstolen har grunnlag for det, skal den treffe ny realitetsavgjørelse	1248
	(c) Ankedomstolens adgang til å oppheve den påankede avgjørelse	1249
	(d) Saksbehandlingen etter en opphevelse	1251
20	Kjæremål («anke over kjennelse eller beslutning»)	1253
20.1	Gjenstand for kjæremål	1253
20.1.1	Hvilke avgjørelser som kan påkjæres	1253
20.1.2	Saksbehandlingsavgjørelser som kan brukes som ankegrunn, kan ikke påkjæres	1254

20.1.3	Saksbehandlingsavgjørelser som er rettet mot andre enn partene, kan påkjæres av disse uavhengig av hovedsaken . .	1255
20.1.4	Hovedkjæremål og motkjæremål. Avledet kjæremål og selvstendig motkjæremål	1256
20.2	Kjæremålsinstansene	1257
20.3	Partene i kjæremålssaken	1258
20.3.1	Innledning	1258
20.3.2	Hvem som kan påkjære en avgjørelse	1259
20.3.3	Kjæremålsmotpart	1260
20.4	Alminnelige vilkår for kjæremålsrett	1261
20.4.1	Kjæremålet må gjelde avgjørelsens resultat, og prosessforutsetningene må være oppfylt	1261
20.4.2	Kjæremålsfrist	1262
20.4.3	Kjæremålsrett kan frafalles	1263
20.4.4	Erklært kjæremål kan trekkes tilbake	1263
20.5	Hva som kan danne grunnlag for kjæremål	1264
20.5.1	Noen utgangspunkter	1264
20.5.2	Dersom det ikke finnes særlig hjemmel for annet, har kjæremålsinstansen full kompetanse	1264
20.5.3	Adgangen til å påkjære skjønnsmessige saksbehandlingskjennelser er begrenset	1264
20.5.4	Beslutninger er bare undergitt lovtolkings- og vilkårlighetskontroll	1266
20.5.5	Ved særskilt kjæremål over avgjørelse av saksomkostninger er overprøvingskompetansen begrenset	1269
20.6	Ved videre kjæremål er Høyesteretts prøvingskompetanse begrenset	1270
20.6.1	Innledning	1270
20.6.2	Hvilke kjæremål som er videre kjæremål	1270
20.6.3	Hovedregelen for Høyesteretts overprøvingskompetanse ved videre kjæremål	1273
	(a) Noen utgangspunkter	1273
	(b) Feil ved «saksbehandlingen for lagmannsretten»	1273
	(c) Feil ved «den generelle rettslige forståelse av en skreven rettsregel»	1275
20.6.4	Dersom lagmannsretten har avvist saken fordi den «ikke hører under domstolene», eller fordi den er rettskraftig avgjort, har Høyesterett full kompetanse	1280
	(a) Noen utgangspunkter	1280
	(b) Avvisning fordi saken «ikke hører under domstolene»	1280
	(c) Avvisning fordi saken er rettskraftig avgjort	1283
	(d) Avvisning fordi andre prosessforutsetninger mangler . .	1283

20.6.5	Høyesterett har også full kompetanse ved videre kjæremål over avgjørelser om mediemedarbeideres rett til kildevern	1283
20.7	På visse betingelser kan Høyesterett nekte å ta kjæremål til realitetsbehandling	1284
20.8	Fremgangsmåten ved fremsettelse av kjæremål, og hva kjæremålserklæringen skal inneholde	1286
20.8.1	Hvordan en kjæremålserklæring må fremsettes	1286
20.8.2	Hva kjæremålserklæringen skal inneholde	1286
20.8.3	Adgangen til å bringe inn nye krav eller omstendigheter for kjæremålsinstansen	1288
20.9	Kjæremål har som hovedregel ikke oppsettende virkning	1289
20.9.1	Innledning	1289
20.9.2	I visse tilfeller er det bestemt ved lov at kjæremål skal ha oppsettende virkning	1290
20.9.3	Dersom det ikke foreligger lovbestemmelse om oppsettende virkning, kan kjæremål gis oppsettende virkning ved beslutning av retten	1290
20.10	Grunnlaget for avgjørelse av kjæremålet	1291
20.10.1	Innledning	1291
20.10.2	Som hovedregel avgjøres kjæremål på grunnlag av skriftlig behandling	1291
20.10.3	Kjæremålsinstansen kan be om ytterligere opplysninger	1293
20.10.4	Dersom det er nødvendig, kan det avholdes muntlig forhandling	1293
20.10.5	Dersom kjæremålet klart ikke kan føre frem, kan Høyesterett avgjøre kjæremålet ved forenklet kjennelse	1295
20.11	Rammene for kjæremålsinstansens prøving	1296
20.12	Utfallet av kjæremålssaken	1298
20.12.1	Noen utgangspunkter	1298
20.12.2	Utfallet av kjæremålssaken ved kjæremål over saksbehandling	1298
20.12.3	Utfallet av kjæremålssaken ved kjæremål over avgjørelsens innhold	1301
20.12.4	Er lagmannsrettens og tingrettens avgjørelser beheftet med samme feil, skal som hovedregel begge avgjørelsene oppheves	1303
21	Gjenåpning	1304
21.1	Gjenstand for gjenåpning	1304
21.2	Partene i gjenåpningssaken	1306
21.3	Grunner for gjenåpning	1307
21.3.1	Noen utgangspunkter	1307

21.3.2	Hvilke rettergangsfeil som kan danne grunnlag for gjenåpning	1308
21.3.3	Gjenåpning på grunn av vesentlig nye faktiske opplysninger	1311
	(a) Innledning	1311
	(b) Opplysningen må gjelde «faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort»	1311
	(c) Opplysningene må tilsi at «avgjørelsen høyst sannsynlig ville blitt en annen»	1314
	(d) Opplysningen kan ikke ha vært forgjeves påberopt under den ordinære behandling av saken	1315
	(e) Parten må ikke kunne klandres for ikke å ha påberopt opplysningen tidligere	1316
21.3.4	Gjenåpning på grunn av bindende internasjonal avgjørelse	1317
21.4	Frister for å begjære gjenåpning	1318
21.4.1	Innledning	1318
21.4.2	Gjenåpning må begjæres innen seks måneder etter at parten fikk eller burde ha fått kunnskap om gjenåpningsgrunnen	1318
21.4.3	Etter ti år kan saken ikke begjæres gjenåpnet	1320
21.5	Hvilken domstol begjæringen skal fremsettes for	1320
21.6	Begjæringens form og innhold	1321
21.7	Hvordan begjæringen skal behandles	1322
22	Saksomkostninger	1326
22.1	Noen utgangspunkter	1326
22.1.1	Oversikt over de spørsmål som skal behandles	1326
22.1.2	Hvilke omkostninger som påløper	1326
22.1.3	Betaling av behandlingsgebyrer og rettslige sideutgifter	1328
22.2	Retts hjelp	1332
22.2.1	Innledning	1332
22.2.2	Offentlig retts hjelp («fri sakførsel»)	1332
22.2.3	Retts hjelpsforsikring	1337
22.3	Adgangen til å pålegge ansvar for motpartens omkostninger	1338
22.3.1	Noen utgangspunkter	1338
22.3.2	Hvem som kan tilkjennes saksomkostninger og pålegges omkostningsansvar	1341
22.3.3	Motparten har vunnet saken	1343
	(a) Noen utgangspunkter	1343
	(b) Alternativet «medhold fullt ut eller i det vesentlige»	1343
	(c) Alternativet «avvist eller hevet fordi den er frafalt eller ikke hører under domstolene»	1351

	(d) Unntak fra hovedregelen om omkostninger når en sak er vunnet	1353
22.3.4	Motparten har fått medhold av betydning uten å vinne saken	1359
22.3.5	Særlige ansvarsbetingende omstendigheter	1362
22.4	Rettens behandling av krav på saksomkostninger og utmåling	1366
22.4.1	Noen utgangspunkter	1366
22.4.2	Hvordan omkostningene skal utmåles	1369
22.4.3	Krav til begrunnelse av omkostningsavgjørelser	1377
22.5	Overprøving av saksomkostningsavgjørelser	1378
22.6	Avgjørelse av saksomkostninger ved rettsforlik	1385
22.7	Statens ansvar for partenes saksomkostninger	1385
22.8	Prosessfullmektigens fortrinnsrett til dekning	1392
22.9	Begjæring om at retten fastsetter prosessfullmektigens godtgjørelse	1393
	Register over rettsavgjørelser	1395
	Stikkordregister	1451